

Ἐν γένει τὰ «Τραγουδάκια» Σας με κατηύρρα-
ναν, εὐχομαι δὲ καὶ ἑλπίζω νὰ ἐπέλθωσιν εἰς αὐτὰ
καὶ ἄλλα τραγούδια, ὅχι μόνον γιὰ παιδιὰ ἀλλὰ καὶ
γιὰ μεγάλους. Ἄν ὅχι τι ἄλλο, οἱ μεγάλοι οὗτοι
ἔχουν νὰ διδασθῶσιν ἀπὸ Σας πῶς γράφονται ἀκραι-
φνεῖς δημοτικοὶ στίχοι ὥραϊσι καὶ βέοντες.

Μίαν ἐπὶ τέλους γνώμην μου ἔχω νὰ Σας εἶπω.
Δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀφεθῆτε ὅλως εἰς τὴν ἰδικὴν Σας
ἔμπνευσιν, χωρὶς ν' ἀρύεσθε τὰ θέματά Σας ἀπὸ
τοὺς γάλλους καὶ ἀγγλους; Ἀπὸ τοὺς ξένους τού-
τους, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἀγγλους δὲν λείπει πάν-
τοτε ἡ παραξενιά. Μὴ παρασύρεσθε ἀπὸ τὴν φήμην.
Ἡ φήμη, σήμερον μάλιστα, εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ
μεγάλου ἀριθμοῦ, ὅχι τῆς μεγάλης πραγματικῆς
ἀξίας.

Αἱ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ Ἑλλάδος ἐντυπώσεις Σας
εἶνε ὁποίας τὰς ἐπερίμενα. Αἱ περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι
προσώπων καὶ πραγμάτων κρίσεις Σας εἶνε ὁποῖαι
καὶ αἱ ἰδικαί μου. Τὰ πάντα πιθηκισμὸς ξενικῶν. Δυ-
τυχῶς δὲ τὸ κακὸν δὲν περιορίζεται εἰς τὰς Ἀθή-
νας, ἀλλὰ ἐκεῖθεν μεταδίδεται καὶ εἰς τὸ ἔξω ἔθνος.
Ἄλλὰ τί πρῶτον καὶ τί ὕστερον νὰ εἶπω; Φαντα-
σθῆτε, ὅτι ἐδῶ ἔπρεπε νὰ πτώσω αἷμα διὰ νὰ κα-
τορθῶσω νὰ εἰσαχθῆ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἰς
τὰ σχολεῖα τῶν ἀρρένων καὶ τῶν κορασίων. Οἱ ἐδῶ
ἔφοροι τῶν Σχολείων, ἐν ᾧ εἰς πολλὰ ἄλλα μὲ
ἤκουαν, εἰς τοῦτο ἦσαν ἀνένδοτοι, μέχρις οὗ δι' ἐνὸς
στρατηγήματος κατώρθωσα νὰ τοὺς μεταπέσω. Ἀντι-
τῶν συνήθων ἐξωτερικῶν ἡσμάτων οἱ μαθηταὶ ἐνὸς
δημοτικοῦ σχολείου (προπαρασκευασθέντες ὑπὲρ τοῦ
διδασκάλου ὑπ' εὐθύνην μου καὶ κρυφίως) ἔψαλαν
εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις ἐκλεκτὰ ᾄσματα ἐκκλη-
σιαστικά, καὶ ἡ ἐντύπωσις ἦτο τοιαύτη, ὥστε πολλοὶ
ἐκινήθησαν εἰς δάκρυα, ἅπαντες δὲ κατηγορευθῆ-
σαν. Ἐκτοτε καὶ μέχρι σήμερον ἡ μουσικὴ αὕτη
εἰσήχθη εἰς ὅλα τὰ Σχολεῖα καὶ οἱ μαθηταὶ κάμνουν
θαύματα. Ἀλλὰ μία ἀηδὼν ἔαρ οὐ φέρει, καὶ δυσ-
τυχῶς ἀπανταχοῦ, οὐδ' αὐτῆς τῆς Κων)πόλεως ἐξαι-
ρουμένης, ἡ ἔθνηκὴ μας αὕτη μουσικὴ κινδυνεύει νὰ
χαθῆ.

Ἄλλ' ἄς παύσω τὸ θέμα τοῦτο, διότι θὰ Σας ζα-
λίω μὲ τὰς ἀπεραντολογίας μου.

Ὅσάκις εὐκαιροῦντες μοῦ γράφετε ὀλίγας λέξεις
θὰ μοῦ προξενῆτε μεγάλην χαρὰν καὶ εὐχαρίστησιν.

Ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ Σας ἀσπάζομαι ἐκ ψυχῆς

Ὁ φίλος σας

Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Γ. Γ. Σας ὑπερευχαριστῶ διὰ τὰς ὑπὲρ τοῦ Εὐ-
ριπίδου μου εὐμενεστάτας Σας κρίσεις. Δ. Β.

ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΙΝΟΥΡΙΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΙΔΑ.-"ΟΣΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ,..-ΚΕΦ. Γ'. ΔΗΜΟΤΙΚΙΣΜΟΣ. ❀ ❀ ❀ ❀ ❀

Ἀγέλαστα, ἄπεινα, ἀνκίσθητα, ἀσυγκίνητα, ἀ-
τάραχτα, σκληρὰ τὰ πράματα στέκουσαν γύρω του
ὡς νὰ τὸν κ'ιτάζαν ἀδιάφορα, γιὰ νὰ τὸν ἀναγελά-
σουν. Τὸν εἶπνε ἡ ξεραῖλα τους: οὔτε θροσιὰ οὔτε
γλύκα δὲν εἶχαν. Καὶ εἶπε: -- «Ἔτσι θὰ περπατή-
σω ἂν ἔχω δύναμη θὰ περπατήσω, θὰ ὑποφέρω τῇ
σκληρότητι καὶ τῇ ξεραῖλα, δὲ θὰ πέσω, δὲ θὰ πα-
ραδοθῶ, δὲ θὰ σκοτωθῶ, θὰ στέκομαι πάντα ἐρῆος
καὶ θὰ προβαίνω. Θὰ πάω ἐκεῖ πού εἶναι νὰ πάω, μὲ
ἀταραξία, καὶ θὰ εἶμαι σκληρὸς καὶ γῶ καὶ ἀδιάφο-
ρος καὶ ξερός. Μ' ἕνα κεντρί θὰ κεντρίζω τοὺς ἀν-
θρώπους, μ' ἕνα καμτοῖκι θὰ τοὺς χτυπῶ μὰ δὲ θὰ
βιάζομαι δὲν ἀξίζει νὰ βιάζομαι: γιὰ τίποτε, γιὰτι
δὲν εἶναι τίποτε πού ν' ἀξίζει ἀρκετὰ γιὰ νὰ τὸ ἀπο-
χτήσω. Τί νὰ τὸ κάμω καὶ ἂν τὸ ἀποχτήσω; Καὶ γῶ
αὔριο θὰ πεθάνω. Δὲ θέλω νὰ κάμω δικό μου κανένα
πρᾶμα σὸν κόσμῳ, τί σημαίνει: τὸ ἐγὼ μου; Δὲν ἔχω
καμὰ ὑπόστασι οὐδ' αὐτοῦ καὶ εἶναι ἀδιάφορο ἂν
ὑποφέρει: τὸ ἐγὼ μου ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία τῆς ζωῆς.
Ἀλήθεια τίποτε ἀνθρώπινο δὲ μ' ἐνδιαφέρει καὶ βρί-
σκομαι πὺ πέρα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα. Αὕτη τὴν αἰ-
σθησὴν τὴν ἔχω πάντα καὶ ἀκόμα σταν βρίσκομαι
μπλεγμένους σὲ ἀνθρώπινες δουλειᾶς καὶ ταραχῆς.»

Καὶ τὴν ἡμέρα πού τὰ ἔλεγε αὐτὰ ὁ Ἀλέξης
βρέθηκε σὲ δυὸ κύκλους ἀπὸ ἀνθρώπους τῆς φυλῆς
του, καὶ ἐνοίωσε δυνατὰ πὺς δὲν εἶναι ξεχωριστὸς ἀπὸ
τῆ ζωῆ τοῦ ἔθνους του, καὶ οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι σὸν
τόσους ἄλλους νέους πού κάμουν τοὺς πολιτισμένους,
τοὺς φραγκοφερμένους καὶ τοὺς κοσμοπολίτες. Αὐτὸς
χώνεται μέσα καὶ ἀνακατόνεται καὶ ζεῖ μαζὺ μὲ τὸ
ἔθνος του. Ὅμως δὲ λησμονεῖ οὔτε τότε, σὸν ἄλλους
πάλι νέους, τὸν ἑαυτὸ του καὶ τὸ ὄραμα τῆς αἰωνιό-
τητας.

Οἱ δυὸ κύκλοι πού βρέθηκε τὴν ἡμέρα ἐκείνη ὁ
Ἀλέξης ἦταν ὁ ἕνας ἀπὸ δημοτικιστὲς δικηγόρους,
γιατροῦς, δασκάλους, ἐμπόρους, καὶ ὁ ἄλλος ἀπὸ δε-
σποτάδες καὶ πολιτευόμενους τῆς Πόλης.

Οἱ δημοτικιστὲς χάρηκαν πού τὸν ἐγνώρισαν
γιὰτι ἦταν κι αὐτὸς τέτοιος καὶ ἔρχονταν ἀπὸ ἄλ-
λον τόπο, ἐλληνικὸ. Μερικοὶ εἶχαν διαβάσει καὶ τὸ
βιβλίον του καὶ τοῦ τὸ ἔλεγαν μὲ ἐπαίνους. Ἦξερε
πὺς καὶ τυπικὰ νὰ ἦταν τὰ παινέματά τους εἶχαν
καὶ κάποια εὐλικρίνεια, τὴν εὐλικρίνεια τῆς χορᾶς
πὺς τὸ βιβλίον του γράφτηκε στῇ δημοτικῇ γλώσσῃ.
"Ολοὶ τοὺς πίστευαν πὺς γράφε γράφε θὰ γενικεύ-

ουνταν τέλος ἡ γλῶσσα αὐτὴ σ' ἔλα τὰ εἶδη τοῦ γραφτοῦ λόγου, καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ πῶτος καὶ ὁ σκοπὸς τους. Ἐλεγαν ἀναμεταξύ τους τέτοια πάνω κάτω λόγια:

— Λένε οἱ πολλοὶ καὶ καθαρευουσιάνοι, πῶς ἡ δημοτικὴ γλῶσσα εἶναι δεχτὴ μόνο γιὰ τὴν ποίηση, ἐνῶ δὲν εἶναι τάχα κατάλληλη γιὰ τὸν πεζὸ λόγο. Καὶ αὐτὴ τῆ γλῶσσα, ποῦ εἶναι γιὰ τὰ εὐγενικότερα καὶ ἁμροφτότερα εἶδη τοῦ λόγου καμωμένη, αὐτὴ τὴν καταφρονεῖν σὰν πρόστιχη! Μά, κύριοι, ἀφοῦ παραδέξεστε τὴν ἀξιοσύνη της γιὰ τὴν ποίηση, πῶς δὲ βλέπετε καὶ γιὰ τὴν πεζογραφία τὴν καλωσύνη της; Ὡστε καλλίτερη γλῶσσα ἀπὸ τὴν ποιητικὴ θέλετε γιὰ τὸν πεζὸ λόγο; Ποῦ ἀκούστηκε τέτοιος παραλογισμὸς; Καὶ μήπως δὲν ἄρχισε κιόλα νὰ καταχτᾶ καὶ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου, τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὸ δράμα, τὸ χρονογράφημα; Ἄλλοτε ἔλεγαν πῶς μόνο στὴ λυρική ποίηση στέκεται ἡ δημοτικὴ, γιατί μολοντί πάσκιζαν μερικοὶ δὲν μπορούσε ἑμῶς κανεὶς νὰ καταφρονέσει τὸ μεγαλεῖο τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ποῦ στὸ καλὸν τους ἐπάνω ταίριαζαν τὰ ποιήματά τους τόσο γεροὶ ποιητὲς σὰν τὸ Σολωμό, σὰν τὸ Βαλαωρίτη καὶ σὰν τὸν Παλαμᾶ. Τώρα ἀρχίζου καὶ τὴ χωνεύου καὶ στὰ ἄλλα λογοτεχνικὰ ἔργα. Καὶ ἄμα τὴν ἀναγνωρίζου καὶ ἐκεῖ βασίλισσα, ποιὸς τὴ βαστάει πιά; Θὰ πάει νὰ καταχτήσῃ καὶ τὸ σχολεῖο, καὶ τὴν ἐπιστήμη, καὶ τὴν πολιτικὴν ποῦ σ' αὐτὰ τὰ ταμπούρια μέσα ἔχει στήσει τὸ στρατόπεδόν της ἡ λεγόμενη καθαρεύουσα, τὸ τρανὸ αὐτό, πολὺμορφο, πολύτυπο, λαστιχένιο καὶ χαμαιλεοντικὸ ἀπομεινάρει τῆς λόγιας παράδοσης μιᾶς σχολαστικῆς ὀλιγαρχίας τοῦ ἔθνους. Δυὸ παράδοσες ζοῦν στὸν Ἑλληνισμὸ ἀφότου ξέπεσε ὁ Ἀττικὸς πολιτισμὸς, τὴ μιὰ τὴν κληρονόμησε μιὰ ὀλιγαρχία, οἱ γραμματιζοῦμενοι, ποῦ μέσα σ' αὐτοὺς βασιλεύου οἱ δασκάλοι, ποῦ τοὺς ὑποστηρίζει ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ κράτος· τὴν ἄλλη τὴν κληρονόμησε ὁ λαὸς ὁ ἀγράμματος μὰ ζωντανὸς πάντα. Οἱ δημοτικιστὲς, μιλῶντας καὶ γράφοντας τὴ γλῶσσα ποῦ μιλάει καὶ τραγουδεῖ καὶ χαιρετᾶ καὶ κλαίει ὁ λαός, βρίσκονται κοντύτερα στὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους ἀπὸ τοὺς δασκάλους καὶ τοὺς γραμματισμένους. Ἀνάμεσα στοὺς δημοτικιστὲς καὶ στὸ ἔθνος δὲ σηκώνεται κανένας μεσότηχος ποῦ νὰ τοὺς χωρίζει, ἐπικοινωνοῦν ἀπευθείας.

Κάποιος ἀπ' αὐτοὺς ἀπάγγειλε, μὲ φωνὴ φορτωμένη ἀγάπη καὶ τρεμάμενη ἀπὸ συγκίνηση, ποιήματα δημοτικά, τὸ Μαυριανὸ ποῦ εἶναι σὰν ἐπίγραμμα καὶ σὰν ἀνάγλυφο ἀττικὸ, ἕνα Ροδίτικο τραγούδι, ἔρωτικὸ τραγούδι μὲ πελεκητό, γοργὸ δωδεκάσυλλαθο καὶ ἄλλα. Ἄλλος διηγούνταν κωμικὲς ἱστορίες καὶ ἐπεισόδια γλωσσολογικά. Ἦταν πολὺ εὐ-

θυμοὶ ἔλοι τοὺς ἔταν περιπαίξαν τοὺς καθαρευουσιάνους. Ἐνας ἀποκρίθηκε τοῦ Ἀλέξη ποῦ τὸν ρωτοῦσε σὲ ποιὰ γλῶσσα εἶχε κάμει τὴν τελευταία τοῦ διάλεξη:

— Μίλησα στὴ γλῶσσα τῆς ὑπηρεσίας.

— Καὶ ἔτσι εἶναι ἡ καθαρεύουσα, γλῶσσα ὑπηρεσιακὴ, σὰ νὰ ποῦμε τὰ λατινικὰ τῆς ἑλλοτινῆς διπλωματίας.

— Κάποιος «ἐπιστήμων» τάχατε, δηλαδὴ καθαρευουσιάνος, ἀληθινὸς ἢ ψευτικὸς ἀδιάφορο, γιατί πάντα στὴν ψευτικὴ θὰ ζεῖ μπλεγμένος ἀφοῦ ποτέ του δὲν κοιτᾶ νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια δηλαδὴ ἐκεῖνα ποῦ πιστεύει, ἔλεγε κάποτε: «Δὲν μπορῶ, βρὲ ἀδερφέ, νὰ μιλήσω τῆ γλῶσσα τοῦ δούλου μου.» Καὶ γὼ τοῦ ἀπάντησα: «Μὰ αὐτὰ ποῦ λές, φίλε μου, στὴ γλῶσσα τοῦ δούλου σου τὰ λές.»

Γέλασαν ἔλοι, καὶ ὁ Ἀλέξης εἶπε:

— Λοιπὸν τὸ συμπέρασμα εἶναι πῶς ἡ γλῶσσα τοῦ δούλου δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ὑπηρεσίας, καὶ ἡ γλῶσσα τῆς ὑπηρεσίας δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς ζωῆς, καὶ ἡ γλῶσσα τῆς ζωῆς εἶναι ἡ γλῶσσα τοῦ δούλου.

— Καί, ἡ γλῶσσα τοῦ δούλου, τὸ πολὺ πολὺ μὲ ἄλλο ὕφος.

— Ὅλα τὰ ὕψη ὑπάρχου σὲ κάθε ζωντανὴ γλῶσσα.

Σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα συνεννοοῦνταν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ μὲ μισὲς λέξεις. Δὲν εἶχαν ἀνάγκη νὰ ἐξηγηθοῦν ἀναμεταξύ τους μὲ μακρολογίες, γιατί ὁ δημοτικισμὸς εἶναι αἰσθημα, δὲ στηρίζεται ἀπαραίτητα πὲ γλωσσολογικὲς θεωρίες, γι' αὐτὸ καὶ πέφτου ἔξω ὅσοι θέλου νὰ τὸν πολεμήσου μὲ ἐπιχειρήματα τῆς λογικῆς τους. Οὔτε εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ κανεὶς γλωσσολόγος γιὰ νὰ εἶναι δημοτικιστὴς.

Ἡ συναναστροφή αὐτὴ ἔξη - ἔφτά ἀνθρώπων καθισμένων χώρια ἀπὸ τοὺς ἄλλους σ' ἕνα τραπεζάκι καφενεῖου στὸ Σταυροδρόμι, ἦταν ἔτσι εὐθύμη, φυσικὴ καὶ συμπαθητικὴ γιατί ὁ ἕνας ἐνωθε τὸν ἄλλο χωρὶς ἐξηγήσεις, κανένας δὲ μιλοῦσε μὲ δογματικὸ ὕφος, κανένας δὲν ἦταν ἀντίπαλος τοῦ ἄλλου, ἔλοι ἀκούγαν ἔλοι μὲ ἀνοιχτόκαρδη προθυμία καὶ τὸ γέλιο ἔσκαζε ἀδίαστο στὰ χεῖλη τους. Ἄλλοιὼς θὰ ἦταν τὰ πράγματα ἂν τύχαινε νὰ βρισκεται μεταξύ τους κανένας καθαρευουσιάνος. Ἡ γελαστὴ εἰρωνία τους θὰ γίνονταν σαρκασμὸς, ἡ διήγησι ἐπίθεσι, ἡ φυσικὸτητα δογματισμὸς καὶ ἡ φωνὴ ξελαρύγισμα.

Ὁ Ἀλέξης παρατήρησε καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ πῶς ὄχι μόνο στὸ γλωσσικὸ ζήτημα συμφωνοῦσε μαζί τους, παρὰ καὶ σ' ἄλλα ζητήματα, σὲ τρόπους σκέψης, στὴν ἀντίληψιν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μελλούμενης προκοπῆς τοῦ ἔθνους. Βέβαια θὰ εἶχαν καὶ διαφορὰς ποῦ τοὺς ξεχώριζαν καὶ στὸ ἴδιο τὸ ζήτημα ποῦ

γενικά τὸ στοχάζονται μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, στὸ γλωσσικό, μὲ ἐκείνη τὴν ὥρα τοὺς ἔνοοναν ὅλους εἰ ἐμοιότητες ποὺ θεμέλιο εἶχαν τὸ αἶσθημα. καὶ σβύ-
νουνταν ὀλότλα εἰ παραλλαγές τῶν γνωμῶν. Τὸ ἦρθε τοῦ Ἀλέξη νὰ πεῖ τὴν αἰσθησὴ του αὐτῆ, καὶ ἐκφράστηκε ἔτσι·

— "Ὅσοι φυλάγουν τὴν καθρεύουσα εἶναι οἱ υπερβολικά συντηρητικοὶ καὶ εὐχαριστημένοι, κυτὰ-
ζουν κατὰ πίσω, στὰ περασμένα, καὶ τὰ ψευτολα-
τρεύουν καὶ ἀποξεραινόνται. "Ὅσοι διαλέγουν τὴν δη-
μοτικὴ κυτὰζουν τὸ σήμερον καὶ τὸ ἐδῶ κι ὀμπρός,
τὰ ἐρχόμενα τὰ χρόνια. Οἱ πρῶτοι χαίρονται νὰ μέ-
νουν δεμένοι μὲ τὸ τί ἐξήσαμε. ἀκουμποῦν τὴν
ὑπαρξὴ τους μόνο στὰ μικροσυμφέροντά τους, στίς
δουλιτσες τους καὶ στὰ προγονικά μεγαλεῖα, οἱ δεύ-
τεροι πιδ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ὅλα τὰ περασμένα εἶτε
μεγαλεῖα εἶτε μικρότητες, ἐλευτερόνουν τὴ σκέψη
τους καὶ προετοιμάζουν τὸ τί ἔχουμε νὰ ζήσουμε σὺν
ἔθνος καὶ σὺν ἄνθρωποι, τὰ ἔργα ποὺ θὰ γίνουν.
Οἱ πρῶτοι προσμένουν, ἀσάλευτοι, μὲ πεποίθησι μοι-
ρολατρική, κάτι καλὸ γιὰ τὰ μελλόμενα τὰ χρόνια,
χωρὶς νὰ φαντάζονται ὅμως πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ
τινάξουν τὴν τεμπελιά τους καθόλου· οἱ δεύτεροι
θέλουν τὸ καλὸ αὐτὸ καὶ κοπιάζουν καὶ κουνιούν-
ται γιὰ νὰ τὸ δημιουργήσουν. Οἱ πρῶτοι εἶναι στει-
ρεμένοι, στραγγισμένοι, στεϊμένοι, ξεζουμισμένοι, οἱ
δευτεροι, πλούσιοι καὶ ζουμεροί, εἶναι ἔτοιμοι κάτι νὰ
δεχτοῦν καὶ κάτι νὰ γεννήσουν. Ἡ γλωσσικὴ ἀλ-
λαγὴ σημαίνει ψυχολογικὴ ἀλλαγὴ, καὶ γι' αὐτὸ πε-
ρισσότερο μ' ἐνδιαφέρει. Οἱ δημοτικιστὲς μὲ τὸ νὰ
γίνηκαν ἀξιοὶ νὰ διαλύσουν μὲ παράδοση ποὺ κα-
τάντησε πρόληψη καὶ βραχνάς, εἶναι ἔτοιμοι καὶ
κάθε ἄλλῃ πρόληψη νὰ τὴν ἐξετάσουν ἀπὸ κοντὰ καὶ
νὰ τὴν πετάξουν ἀπὸ πάνω τους. Δὲν εἶναι ὅμως
οὔτε καλὸ οὔτε ἔξυπνο νὰ δέχονται ἀνεξέταστα θ-
ποια καὶ νάνα· ξενοφερμένη ἰδέα, γιὰτι βέβαια καὶ ἡ
παράδοση καὶ ἡ θύμηση τῶν περασμένων, δηλαδὴ ἡ
ἱστορία ἢ ὑποσύνειδη, εἶναι χρήσιμες γιὰ ἕνα ἔθνος,
ἀφοῦ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς παράγοντες ποὺ συνεδέουν
τὰ ἄτομα καὶ συντηροῦν τὸ ἔθνικὸ ἐγῶ. Καὶ οἱ συν-
τηρητικοί, θπως καὶ οἱ προσδευτικοί, χρειάζονται γιὰ
τὰ ἔθνη. Μὰ ἤθελα τὴν παράδοση ὄχι· πρόληψη, καὶ
τὴν ἱστορικὴ ἀντίληψη τέτοια ποὺ νὰ μὴν παραλεῖ
τὴν ἐνέργεια καὶ νὰ μὴν ἀλυσοδένει τὴ ζωντανάδα.
Ἐγὼ ἐνομάζω ἱστορικὸ πνεῦμα ὄχι ἐκεῖνο ποὺ κυ-
τάζει ἀποκλειστικὰ κατὰ πίσω, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ποὺ
βλέπει τὴν αἰωνιότητα τῶν πραγμάτων καὶ κατὰ
πίσω καὶ κατὰ μπρός καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς
καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄτομα. Ἐτέοιο ἱστορικὸ πνεῦμα φαν-
τάζομαι πῶς θὰ ἔχουν οἱ δημοτικιστάδες ποὺ εἶναι
ὄχι· γεροντοκόριτσα, κεράτσες, μοιρολογίστρες καὶ

νεκροθάφτες, οὔτε ξετοίπωτοι ἐπαναστάτες, παρὰ
δημιουργοὶ καὶ ρυθμιστὲς καὶ νομοθέτες.

Κάποιοι εὐχαριστημένοι ἀπὸ ἀνάμεσα τους γῶ-
ναξε μ' ἐνθουσιασμό·

— Εἴμαστε οἱ καλλίτεροι τοῦ ἔθνους!

Αὐτὴ ἡ νότα τῆς ἀπόλυτης εὐχαρίστησης δὲν τοῦ
ἄρεσε τοῦ Ἀλέξη, μὰ στοχάζτηκε πῶς ἀφοῦ ἦταν
δημοτικιστὴς αὐτὸς ποὺ τὴν ἔβγαλε, ἔπρεπε νὰ τοῦ
συγχωρῆσει κανεὶς τὴν αὐταρέσκειά του ποὺ τοῦ στε-
ρέονε τὴν πεποίθησι καὶ τοῦ αὔξανε τὴ δύναμη νὰ
δουλέψει γιὰ τὸ δημοτικισμό. Καὶ εἶπε·

— Πιστεύω πῶς οἱ ἄνθρωποι ποὺ θὰ πρωτοστα-
τήσουν σ' ἕλες τίς ἐκδήλωσες τῆς ἔθνικης ζωῆς σὲ
τούτη τὴ γενεά, θὰ εἶναι ὅλοι τους ἢ δημοτικιστὲς
δηλωμένοι ἢ ἔτοιμοι γιὰ νὰ δεχτοῦν τὸ δημοτικισμό.
Μὰ χρειάζεται ὁ δημοτικισμὸς ἀπὸ ἀπλὸ αἶσθημα ἢ
φωτισμένη ἀντίληψη ποὺ εἶναι, νὰ καταντήσει καὶ
παράγοντας γιὰ τὸ δυνάμωμα τῶν χαρακτήρων. Ὁ
δημοτικισμὸς δὲν εἶναι μόνο αἶσθημα καὶ σκέψη μερι-
κῶν ἀνοιχτομάτητων, εἶναι καὶ ἡθικὴ δύναμη ἀφοῦ
μὰς σπρώχνει κατὰ κάποιον ἄγωνα. Δὲ φτάνει· νὰ
μπεῖ στὸ μυαλό μας, πρέπει νὰ χωθεῖ καὶ στὸ χα-
ρακτήρα μας.

Καὶ φαντάστηκε ἀμέσως ὅλη τὴν ἐνέργεια ποὺ
εἶχε νὰ ξεδευτεῖ γιὰ νὰ νικήσει ὁ δημοτικισμὸς. Μὰ
τέτοιος πλάστηκε ποὺ θταν ἐπρόβλεπε πῶς ἦταν
κάτι νὰ γίνεῖ, ἔπρεπε νὰ τὸ κάμει αὐτὸς. Νὰ ἐργα-
σῆ! Γιὰτι αὐτὸς ὁ ἐξάστια κουρασμένος, ὁ πεθαμένος
ἀνάμεσα στοὺς ζωντανούς, χρειάζονταν ζωὴ. Ὅπου
δὲν ἔδρισκε γύρω του ἀρκετὴ γιὰ νὰ τὸν συνεπάρει
καὶ νὰ τὸν τυλίξει ὀλοῦθε, στενοχωριοῦνταν ὡς ποὺ
νὰ βρεῖ τρόπο νὰ αἰσθάνεται ζωντανός καὶ ἔφτιανε
ξεπίτηδες ταραχές γιὰ νὰ γεμίζει μὲ ζωὴ τίς ἀδειες
ὄρες τῶν ἡμερῶν του. Ἐτσι ἄλλοτε, στὴ μοναξιά
του, μέσα στὰ χωριά ποὺ ἔζησε καὶ μέσα στίς πο-
λιτείες, εἶχε ἕνα βιολὶ καὶ μὲ τὸ δοξάει του ἔβγαζε
ἤχους ἀρμονικούς καὶ ἄγριους γιὰ νὰ συνταράξει τὰ
κατακάρθια τῆς ψυχῆς του.

(¹) ἕνας μὲ τὴν δυσπιστίαν του, ὁ ἄλλος μὲ τὸ νὰ μὲ λέη
φανατικό, χασομεροῦμε. Φανατικό μὲ λέει, γιὰτι προσπαθῶ
νὰ βρῶ καὶ νὰκολουθῆσαι τὸν κανόνα, δηλαδὴ τὸ μέτρο.
Ἄφτος εἶναι φανατισμὸς ἐπιστημονικός. εἶναι ἄγιος, ἔθι-
κός εἶναι, ἀφοῦ δουλέψει γιὰ τὰ παιδιὰ. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ὁ
κανόνας περνᾷ σὲ μὰς γιὰ ὑπερβολή, σὺν ἀγαλίνωτοι καὶ
ἀπολίτιστοι ποὺ εἴμαστε ἀκόμη, τί γίνεται τότε; Ἐγὼ
προσπαθῶμε τάχα νὰποφύγομε τὰ ὑπερβολικά, τυχαίνει
ὅλους διόλου τὸ ἐναντίο, ἀπὸ τὸν εὐκολονόητο λόγο ποὺ
γραμματικὴ δὲν ἔχουμε, καὶ ἀμέσως τὸ παρακάνουμε, πότε
στὴ δημοτικὴ, παραδημοτικίζοντας. πότε στὴν καθρε-
εύουσα, παραδοσκαλίζοντας.